

ENTRE**COMPEDU**

Module 5:

**Ga Dieper 5.1 Reflectieve praktijk
en ondernemerschapsonderwijs**

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

EntreCompEdu is co-funded by the Erasmus+ Programme of the European Union. The European Commission support for the production of this publication does not constitute an endorsement of the contents which reflects the views only of the authors, and the Commission cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

Inhoud

Ga Dieper 5.1

Reflectieve praktijk ontdekken.....	Error! Bookmark not defined.
Persoonlijk standpunt.....	Error! Bookmark not defined.
Standpunt van leerlingen.....	5
Standpunt van collega's.....	Error! Bookmark not defined.
Bredere standpunten.....	Error! Bookmark not defined.
Hoe je reflectieve vaardigheden verbeteren.....	Error! Bookmark not defined.
Wat?.....	11
Dus?.....	12
En nu?.....	Error! Bookmark not defined.
Activity	Error! Bookmark not defined.

Reflectieve praktijk ontdekken

Eén van de onderliggende principes in deze CPD-modules is het belang om een reflectieve praktijkbeoefenaar te zijn. Stephen Brookfields model met vier lenzen is hier nuttig (Figuur 5.1.1 en 5.1.2).¹ Hij suggereert dat leerkrachten hun reflectieve vaardigheden verbeteren wanneer ze hun praktijk door vier kritische, onderling verbonden lenzen bekijken:

- hun eigen standpunt
- het standpunt van hun leerlingen
- het standpunt van collega's en
- wat je kan leren uit bredere educatieve literatuur.

 What do I see?

My focus for deliberate practice:

3.5 Promoting productive working with others

Date of lesson:
Subject:
Any contextual factors:

 What does a mentor see..?

 What do students see?

 What are the research views?

Moving forward

What is the main message from this:

What do I do differently next time:

¹ Brookfield, S. (1995) *Becoming a Critically Reflective Teacher*. San-Francisco: Jossey-Bass.

Figuur 5.1.1 Brookfields lenzen als hulpmiddel voor reflectie en doelbewust oefenen

Deze lenzen weerspiegelen verschillende beelden over wie jij bent als praktijkbeoefenaar en de impact van je werk. Ze kunnen gebruikt worden om licht te werpen op een welbepaalde ondernemerscompetentie, zoals aanmoedigen van productief samenwerken met anderen. In dit voorbeeld is het mogelijk om, door zelfreflectie en te praten met leerlingen en collega's en door te kijken naar wat onderzoekers zeggen, een vollediger beeld op te bouwen over hoe goed leerlingen samenwerken. Terwijl je het gedrag van leerlingen kan observeren, kan je alleen maar afleiden wat ze denken wanneer ze in groepen samenwerken, tenzij je hun mening vraagt.

Het belangrijkste punt om hier te benadrukken is dat reflectie tot verandering moet leiden. Het is niet puur een academische oefening in het verzamelen van feedback door de lenzen van jezelf, leerlingen, gelijken en wetenschap. Het moet leiden tot veranderingen in doelen of lesaanpak, doelbewust oefenen en verdere reflectie.

Persoonlijk standpunt

Onze persoonlijke ervaringen, wat Brookfield autobiografieën noemt, zijn belangrijk want ze geven vorm aan wie we zijn als leerkracht en hoe we onze leerlingen zien. Als je bijvoorbeeld als kind verlegen van natuur was en aarzelde om hardop te spreken, dan is de kans kleiner dat je de stilte van een leerling tijdens een project interpreteert als gebrek aan betrokkenheid. Eerder zal je het zien als een daad van stille reflectie. En op die manier heeft je persoonlijke ervaring een belangrijke weerslag op je lesgeven en leren. Terwijl zelfanalyse natuurlijk een goed startpunt is voor kritische reflectie, heeft het door de aard ervan beperkingen ("blinde vlekken") en de menselijke natuur om onszelf in een positief daglicht te plaatsen. Soms zien leerkrachten de dingen niet duidelijk omdat ze te dicht bij de actie staan.

Standpunt van leerlingen

Dit is de reden waarom het vergelijken van ons standpunt met dat van de leerlingen voor een nuttig tegengewicht kan zorgen. Leren bekijken door de ogen van de leerlingen is een krachtig metafoor. Soms is het verrassend te moeten ontdekken dat de meningen van de leerlingen net het tegenovergestelde zijn van wat wij als leerkracht denken. Zo kunnen ze bijvoorbeeld aangeven een hekel te hebben aan een bepaalde lesmethode of onderwerp desondanks onze inspanningen. Sommige leerkrachten die zeggen dat ze eerlijke feedback van leerlingen met open armen verwelkomen, reageren anders wanneer ze echt horen wat leerlingen denken. Zelfs wanneer anonimiteit gegarandeerd wordt, kunnen leerlingen soms aarzelen om de waarheid te zeggen uit angst voor vergelding of de gevoelens van de leerkracht te kwetsen. Alleen wanneer er een klimaat van vertrouwen heerst, zullen de meeste leerlingen vrijuit hun gedachten en gevoelens uiten. Maar weten wat leerlingen denken en voelen is belangrijk omdat het bijdraagt tot een opener soort lesgeven.

Standpunt van collega's

Collega's die empathisch en constructief zijn kunnen onschatbare steun bieden, vooral voor onervaren leerkrachten. Daarom zijn coaching en mentoraat belangrijke vaardigheden in professionalisering. Praten met collega's over echte of mogelijke uitdagingen kan licht werpen op het aannemen van een andere benaderingswijze of het doen van kleine verfijnende aanpassingen. Wat eerst een uniek probleem leek kan vervloeien in het begrip dat de meeste leerkrachten hiermee geconfronteerd worden op een punt in hun carrière. In de context van ondernemerschapsleren kunnen deze uitdagingen onder andere zijn:

- leerlingen overtuigen om een risico te nemen
- je er van verzekeren dat leerlingen het meeste uit de beperkte middelen halen
- veerkracht bouwen bij leerlingen die gewoon opgeven na één mislukte poging
- leerlingen overtuigen om mislukking in een positief daglicht te zien
- leerlingen overtuigen om in zichzelf te geloven en in hun capaciteiten om de dingen op een positieve manier te veranderen
- er voor zorgen dat leerlingen als team werken
- leerlingen motiveren om geïnteresseerd te blijven in het onderwerp
- bang zijn dat leerlingen zich zullen misdragen bij een bezoek aan een bedrijf of andere organisatie

Door deze bezorgdheden te delen, ofwel van persoon tot persoon of door sociale netwerken en technologieën zoals LoopMe, kunnen opleiders hun know-how op het vlak van ondernemen uitbouwen. Zoals Brookfield (1995: 36) het stelt:

“Alhoewel kritische reflectie vaak alleen begint, is het uiteindelijk een collectieve inspanning.”

Bredere standpunten

Eén van de voordelen van het raadplegen van bredere standpunten buiten de onmiddellijke cirkel is dat dingen in perspectief en context gezet worden. Terwijl de kwaliteit van het lesgeven de meeste invloed heeft op prestaties van de leerlingen in de klas, spelen er vele andere factoren een rol. Door onderzoek en ander bewijs te raadplegen, verschijnt er een completer en onpartijdiger beeld over waarom dingen lopen zoals ze doen in klaslokalen, scholen en hogescholen. Theoretische perspectieven kunnen aspecten uit de ontwikkeling en gedrag van leerlingen, de beperkingen die aan de school zijn opgelegd, de verschillen in leerplannen en de bredere sociale, culturele en technologische krachten die spelen om de kindertijd vorm te geven verhelderen.

Zeker met ondernemerschapsonderwijs is het essentieel voor opleiders om rekening te houden met een spectrum aan standpunten zodat hun reflecties niet puur “naar binnen kijken.” En Brookfields model is er één dat het in beschouwing nemen van verschillende perspectieven kan ondersteunen.

Prompts to reflect upon: Promoting productive working with others (3.5)

What do I see, think, feel, do?

About me. e.g.

- What did I want the students to learn?
- What was I thinking at this time?
- How was I feeling?
- Why did I say or do that (then)?
- What was I assuming then?
- Did I miss any key learning opportunities?
- How well did I monitor student progress?

About the students e.g.

- Do the students appear on task?
- Did they all know what they were doing?
- Do they seem to be working well together?
- How well did they share resources?
- How well did they listen to each other's views?
- Did they all work as a team, individually or both?
- Which students seem to be least productive or engaged? Why?

About the environment e.g.

- Was it set up for collaboration e.g. arrangement of desks?
- Could all the students see, hear and access what they needed?
- Did I provide them with the right resources?
- Did I provide enough time and space for students to think creatively?

Moving forward

- What would I do differently next time? Why?

What does a mentor see, think, feel, do?

About the teacher e.g.

- Did the teacher explain the objectives clearly?
- Was the task designed for collaborative learning?
- How well did the teacher encourage students to work together to solve problems?
- How well were roles and responsibilities explained?

What do students see, think, feel, do?

About themselves e.g.

- Do I want to be working with these peers?
- Is this topic interesting?
- Is the work too easy, ok or quite hard?
- What am I learning?
- Why am I learning this?
- If I'm stuck, what do I do?
- If I don't agree with this view, what do I say/do?
- I don't understand, so what do I do now?
- Who can I ask for help?
- How can I get better at this?
- Who is doing what? Is this fair?
- I feel left out of the group, what can I do?
- How long left in the lesson?

Moving forward

- What one piece of advice would you give the teacher?

What are the research views?

Definition

'An instruction method in which students at various performance levels work together in small groups toward a common goal'.
(Gokhale, 1995)

What works well

- Structured well-defined tasks e.g. real-life, challenging problems for students to discuss
- Teach students how to work in teams - clear roles
- Keep groups small (4-6)

What research tells us

- Getting students to work together helps them achieve better results than working alone (Johnson et al., 2006)
- Consistently positive impact over 40 years (EEF, 2018)

Why is this relevant to entrepreneurial learning?

Teamwork is a life skill and one that is essential for entrepreneurs

Figuur 3. Een volledig voorbeeld van het gebruik van Brookfields lenzen om te reflecteren over ondernemerscompetenties om productief samenwerken met anderen aan te moedigen

Reflectie vastleggen

Het is mogelijk om je reflecties vast te leggen op verschillende manieren. Dit kan door video-gestimuleerde reflectieve dialoog, reflectieve dagboeken, logs en blogs en “gedachtenstukken.” De laatste jaren vindt er een verschuiving plaats in de media die voor reflectie gebruikt worden, van de statische, kennisgeleide internetsite, naar een meer interactieve, door de gebruiker aangestuurde interface die opleiders in staat stelt om elkaars werk te bespreken en een persoonlijkere manier van uitwisselen toelaat.²

Collaboratieve reflectie kan gefaciliteerd worden door technologie zoals LoopMe en sociale media streams zoals Twitter. Het is een aanvaarde manier van werken bij opleiders om bij het chatten gebruik te maken van een overeengekomen hashtag, zoals #entrecomp of #entrepreneuriallearning, die het voor gebruikers gemakkelijker maakt om te zoeken en te filteren op inhoud, lang nadat de live chat voorbij is. Gemeenschappen zoals “EduTwitter” bieden leerkrachten mogelijkheden om van gedachten te wisselen.

Natuurlijk, biedt het gewoon volgen en bijdragen tot ondernemende lesonderwerpen via sociale media geen garantie dat dit een kritisch standpunt aan de discussie zal toevoegen. Zoals met elke sociale kring, kan je er voor kiezen mensen te volgen waar je het mee eens bent en dit kan leiden tot een beperkt, zelfgebouwd netwerk.³

² Conole, G., Galley, R. And Culver, J. (2011) Frameworks for understanding the nature of interactions, networking, and community in a social networking site for academic practice', *International Review of Research in Open and Distance Learning*, 12(3), 119-138.

³ Aronson, T. And Dron, J. (2014) 'On the design of social media or learning', *Social Sciences* 3(3), 378-393.

Eén van de meest onthullende strategieën voor reflectie is video-gestimuleerde reflectieve dialoog. Dit is een mondvul, maar in de kern beschrijft het het filmen van één van je lessen en de film bespreken met een ervaren collega. Je moet er wel zeker van zijn dat je op voorhand over de nodige toestemmingen beschikt van leerlingen en ouders. Dit is niet alleen bijzonder informatief in het algemeen (bv. toon, lichaamstaal, balans tussen input door leerlingen en leerkracht), de strategie bied je een forensisch niveau van analyse en kritische reflectie. Andere technologieën (bv. go-pro camera's door leerlingen gedragen) bieden een verder perspectief dat vaak uit onze gezichtspunt verborgen blijft.

Hoe je reflectieve vaardigheden verbeteren

Het is mogelijk om beter te worden in reflecteren. Zoals met alle vaardigheden vraagt het oefening en toewijding. Sommige schrijvers verwijzen naar verschillende cycli, niveaus, fases of stadia in reflectie. Het model in Figuur 5.4 onder werd aangepast uit Borton (1970), een voormalige Amerikaanse leerkracht en toegepast op de drie fases van het EntreCompEdu kader.⁴

⁴ Borton, T. (1970) Reach, Touch and Teach, McGraw-Hill.

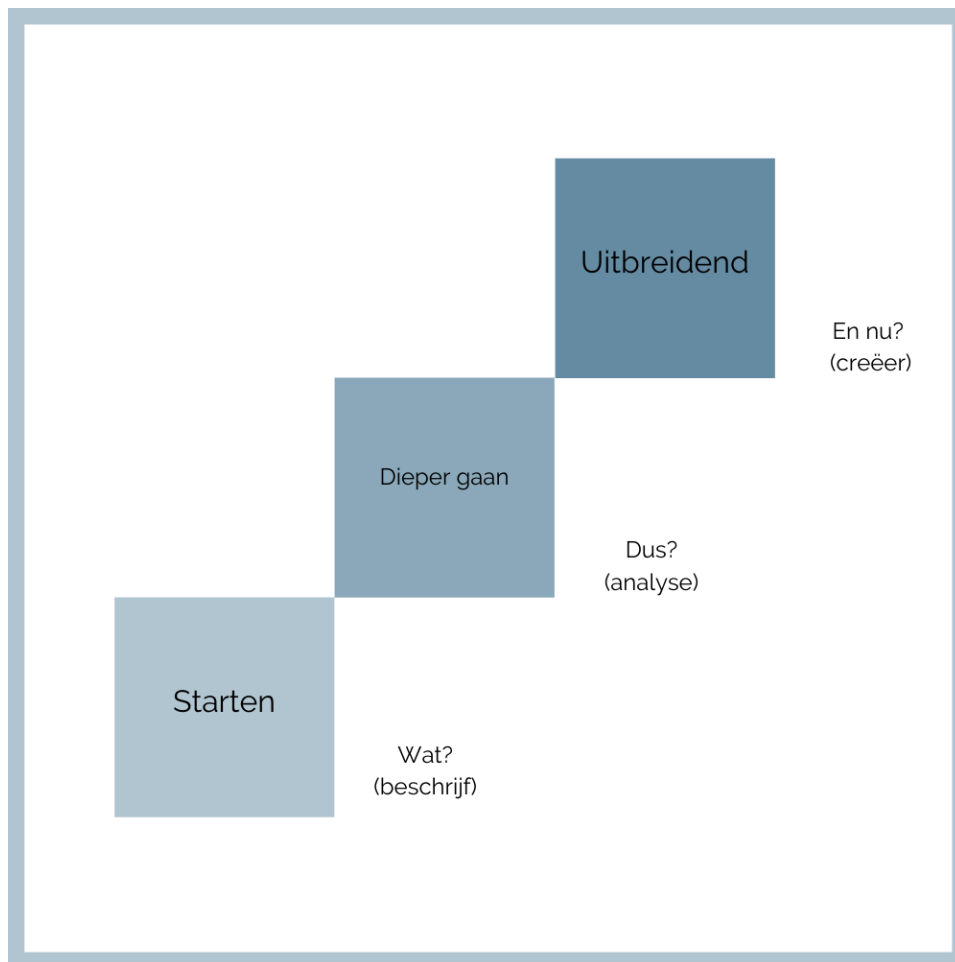

Figure 5.4 Een simpel reflectiemodel toegepast op EntreCompEdu fase van professionalisering

Wat?

Het proces van reflectie begint met het starten met denken over wat gebeurd is en hoe je je voelde bij een taak, gebeurtenis of ervaring. Het betekent dingen beschrijven en nadenken over hoe jij reageerde. Beschrijving mag niet onderschat worden. Wanneer het goed gedaan werd, beschik je over een lijst met sleutelpunten of feitelijke details over wat je gezien en gedaan hebt. Berusten in je emotionele reactie op lesgeven is ook belangrijk. Deze fase draait om verhogen van zelfbewustzijn. Om naar de tweede fase over te gaan is het noodzakelijke te reflecteren over de gevolgen van je lesgeven.

Dus?

De verdiepende fase betekent graven in de betekenis van wat er net gebeurd is. Het bevat reflecteren over wat plausible verklaringen kunnen zijn die misschien factoren bevatten buiten het klaslokaal. Dit betekent verschillende standpunten in overweging nemen zoals dat van leerlingen en collega's. Deze fase draait om evalueren en peilen. Je kan bijvoorbeeld leerlingen vragen waarom ze het moeilijk hadden om als team te werken, middelen verkeerd gebruikten of bepaalde concepten niet konden vatten (bv. markt, risico of winst) of wie er onvoldoende bedreven was in vaardigheden zoals budgetbeheer.

Es nu?

Deze laatste brede fase kijkt naar het grotere geheel en wat de volgende te nemen stap is. Ze kijkt vooruit door plannen ter verbetering op te stellen en prioriteiten voor jezelf, de leerlingen en indien nodig, anderen te bepalen. Dit kan leiden tot het betrekken van anderen binnen en buiten de school (netwerken), verder onderzoek en mogelijk actieonderzoek. Deze fase kan bekeken worden als een opportuniteit om creatief te zijn en je mogelijkheden, veranderingen en verbeteringen in de toekomst voor te stellen.

Optionele LoopMe Reflectietaak 5.1.2

In module 3 vermeldden we sommige eigenschappen van goed lesgeven en goede praktijken in ondernemerschapsonderwijs. Bespreek Tabel 5.1 onder en reflecteer over je eigen lesgeven.

Goed lesgeven	Ondernemerscompetenties onderwijzen
Mijn lessen hebben altijd SMART leerdoelstellingen	Alhoewel ik brede leerdoelen in mijn hoofd heb, ben ik flexibel in het volgen van vooropgestelde resultaten
Ik heb sterke kennis van mijn vak	Ik geef continu het voorbeeld in het opdoen van nieuwe kennis en vaardigheden
Ik stel een spectrum aan gesloten en open vragen	Ik moedig leerlingen aan om nieuwsgierig te zijn
Ik bied leerlingen mogelijkheden om samen te werken	Ik help leerlingen om samen te werken zodat ze hun ideeën in acties om kunnen zetten.
Ik evalueer de leerlingen hun vooruitgang in lessen door gedreven opvolging en feedback	Ik creëer opportuniteiten voor leerlingen om hun eigen werk en dat van anderen te bespreken en te verbeteren gebaseerd op feedback.

Ik toon de beste afgewerkte werken van leerlingen	Ik toon werk dat nog in uitvoering is en focus op het leerproces
Ik denk na over mijn praktijk en pas aan wanneer nodig	Ik oefen een bepaalde vaardigheid elke dag en handel volgens feedback om wat ik doe bij proberen te stellen
Ik zet de leeromgeving op om leerlingen hun interesses te stimuleren	Ik moedig leerlingen aan om na te denken over hoe ze de beperkte middelen best kunnen gebruiken

Tabel 5.1 Zelf-bespreking van lesgeven en ondernemerscompetenties

